

بیمات تشریکه

اخطار

ایبو لغات تشریکه، باله تشریح اصطلاحات بیله لغتی مؤرده
 زیرا لغات بیله ده لغات مرکب ترکیب اولور. شو (صفتی) =
Temporal (توقکی = *Morillaire*) لغتی اولور
 اولدین حال مرکب اولور. صفتی قلم = (*Tempore*)
Morillaire لغتی دئی ملام اولور.

اخطار دیگر

اصطلاحات تشریح بووه شردک اسکریم ترکیب اولور اولور
 مرکب شردک اضافیه حاصل اولور. قلم بونجه و لغتی اولور

حسین به رزنجی

نال وگوری مه نصیبی
 دوو شخصی
 عالی جاه کرا
 مه محموداغای زل
 حکیم باشی،
 حه مامچی (بابه جان)

- سالم -

به گوزه شته یه کی کورفی دکتور حسین آفندی باباجان

یشه کی

هاونیشتمانانی خوی کرد.

لهم نویسنه مان دا تیشکیک ده خینه سه ریانی هم
 پزیشک و ئه دیه که مایه ریزو قه درزانی نه وه کانی کورده.

دکتور (حسین) کوری (میرزا بدیع) ی حکیم باشی
 باباجانه، که به (ملک الاطباء) یش ناوبراوه. هم (میرزا
 به دیع) ه، زیره که وه لکه وتووی کات و سه رده می خوی بووه له
 زانستی پزیشکی دا، وه کوو له گو قاری (کاروان) زماره (۱۹) ی
 نیسانی (۱۸۹۴). ماموستا محمدی مه لا که ریم، ناوی
 بردووه و ونه ی دوو کاغزه زیشی پیشان داوه که له دوو کتیبی
 پزیشکی یه وه وه رگیراون و له کاغزه ی کتیبی دووم دا، بهم جزره

جانان له کوردستان دا نه خوش روی ده کرده ده رمانگرو
 حکیم بوئه وه ی نیش و نازاری کهم بیته وه له نه خوشی یه که ی
 زنگار بیت. حکیمی نه وه سه رده مه له گیای چیا کانمان ده رمانیان
 ندگرته وه و چاره سه ری نه خوشیان پی ده کرد له سه رته ای هم
 سه ده یه وه پزیشکی باوه رپیکراو زانستگایان ته واو کردو روویان کرده
 ولات. یه کیک له مانه حسین نه فندی باباجان بوو، که هم
 به ماله یه له به چه وه ده ستی حکیمی یان هه بووه. حسین
 نه فندی چوه نه سه مول له ونی زانستگای پزیشکی ته واو کردو
 یه که دکتوری کورد بوو که هاتیتنه کوردستان خزمه تی

هه‌لکه‌وتوو و بلیمه‌تانه‌ی وه‌ک میرزا به‌دیج بی‌دۆزنده‌وو بی‌زانن . جا داوای کردوو کوره‌مردوه‌که‌ی پیشان بدهن ، بۆی دینن و سەری ده‌خاته سەر پانی و ده‌س ده‌کات به‌شیلان و ده‌رمان کردنی . ده‌لێن کوره‌که‌ ده‌پژمی و چاو ده‌کاته‌وه‌و ده‌پوانی سەری وا له‌سەر پانی پیاونیکه‌ وا ده‌زانی که باوکیه‌تی ، بۆیه به‌که‌ه‌ وشە‌ی نه‌وه‌ ده‌بی‌ ده‌لی : (بابه‌ گیان) ، ئیتر بابه‌گیان بوو به -ه‌ جیان - باباجان) و ئهم نازناوی به‌ سەردا پراو بوو به (میرزا بدیع باباجان) و له‌ سالی (۱۲۴۸) ، (سلیمان پاشا) میری میرانی (بابان) فه‌رمانی بۆ ده‌ژده‌کات که ذی (ئومه‌ره‌کوێن) ، هه‌م‌وو جوړه‌ به‌ره‌م و به‌ریه‌به‌ردنی بۆ میرزا به‌دیج بی‌ و هیچ کەس مافی به‌و دی‌یه‌وه‌ نه‌بی . وینه‌ی نه‌و فه‌رمانه‌یشی به‌ یه‌گه‌گراف گیراوه‌ له‌ هه‌مان ژماره‌ی دیاری کراوی (کاروان) دا ییش چاو خراوه . وه‌ ذی‌ی دیکه‌شی داوه‌پینی کاتی منیش - سووسی ئهم نووسراوه‌یه - چاوم به‌ ماموستای نیگارکیشی به‌ حوتنگ (بدیع حسینی بدیع باباجان) کهوت ، ئه‌ویش ئهم یه‌و داوه‌ی باپیری خۆی سه‌لماندو نووسراوه‌که‌ی ماموستا محمد مه‌لا که‌ریم)ی به‌ ته‌واو داوه‌ قه‌لهم و ، وتی : [ماموستا محمد] یه‌و یه‌تی گوايه‌ دوو میرزا بدیع بووه ، به‌لام من ده‌لیم نه‌خیر یه‌ک میرزا بدیع بووه که باپیره‌م و ئیستاش من بدیعم] . که‌وابوو هه‌ر یه‌ک میرزا به‌دیج بووه له‌ کاتی خۆی داو له‌ زانستی یه‌یشکی دا زۆر پێپۆزو زانا بووه . . پیاونیکه‌ چاک و خواناس بووه . هه‌زه‌رتی (کاک ئه‌حمه‌دی شیخ) که‌چی میرزا به‌دیج سه‌ده‌ده‌کات بۆ شیخ (محمد)ه‌ گچکه‌ی کوری ، که‌ دایکی (حاجی سه‌ید عومه‌رو حاجی سه‌ید حه‌سەن و زه‌ینه‌ب خان) بووه‌ واته‌ مامی (شیخ مه‌حمودی نه‌م)ه‌ ، خیزانی میرزا به‌دیج بوو (ئامینه‌ خانم) بووه‌ له‌ نه‌وه‌ی (زولال ئاغایه‌) ، که‌ به‌کی بووه‌ له‌ (دوانزه‌ سواری مه‌ریوان) . که‌وابوو له‌م دایک و باوکه‌ به‌ریزه‌ رۆله‌ییکی مه‌زنی وه‌کو (دکتۆر حسین نه‌فه‌ندی) که‌وتوووه‌ نه‌وه‌ . دوور نی‌یه‌ ئه‌میش له‌ زیه‌کی و زانستی یه‌یشکی دا وه‌کو بوکی بلیمه‌ت و زانا بووی . سه‌ره‌رای ئه‌مه‌یش ئاشنای وێژه‌و نه‌ده‌ب بووه‌و شاعیر بووه‌ دکتۆر حسین نه‌فه‌ندی له‌ سالی (۱۸۷۰) زایه‌نی دا له‌ گه‌ره‌کی (مه‌لکه‌ندی) شاری سلیمانی هاتوووه‌ته‌ دنیاه‌وه‌ ، ده‌ستی به‌ خویندن کردوووه‌ له‌ سه‌رده‌ستی باوکی دا . . کاری دکتۆری و ده‌رمان گه‌رینی (حه‌کیمی) یا

(الطب والصیدلة) فیر بووه‌و چاره‌سه‌ری زۆر نه‌خوشی کردوووه . چوووه‌ته‌ خزمه‌تی کاک ئه‌حمه‌دی شیخ و خویندنی ئایینی و ریزمان و شه‌ریعه‌ت و په‌وشت و خواناسی و سلوکی لا فیر ده‌بی‌و ته‌ریقه‌ تیشی لی‌ وه‌رده‌گری .

جا که‌ ده‌بیته‌ خوینده‌وارینکی باش و زانا «دوانزه‌عیلم» . . مرخی خۆی خوش ده‌کات له‌ ته‌واو کردنی خویندنی یه‌یشکی ، که‌ باوکی ئه‌میری خوا ده‌کات و باپیری ده‌ی گه‌رته‌ خۆی و زیاتر هانی ده‌دات ، به‌لام دایکی ده‌بیته‌ کۆسپ و ته‌گه‌ره‌ له‌ رینی داو ، کاتی ده‌یسی له‌ ولاتی عوسمانلی دا بۆ یه‌که‌م جار کۆلیجی یه‌یشکی کراوه‌ته‌وه‌ ، په‌نا ده‌بانه‌ لای کاک ئه‌حمه‌دی شیخ و بۆ ئه‌وه‌ی تکا له‌ دایکی بکات و بی‌نیری بۆ (ئه‌سته‌مبول) . هه‌رچی چۆنی ده‌بی‌ دایکی بریار ده‌دا ، چونکه‌ کاک ئه‌حمه‌دی پنی ده‌لی کوره‌که‌ت با بچی بۆ (کۆی سنجه‌ق) بۆ خویندن و تۆیش چاکه‌ت بی‌ ده‌به‌خشری . . به‌م چه‌شنه‌ دایک رازی ده‌بی‌و ده‌لی ئیمه‌ له‌ کۆی و (کۆی سنجه‌ق) له‌ کۆی؟! له‌ داوی دا ده‌نگ ناکات و ده‌لی : مادام کاک ئه‌حمه‌دی جه‌نابت بریارت داوه‌ با بروا . جا که‌ حوسه‌ینی کوری بکه‌وتایه‌ بیری ، ئهم گۆرانی‌یه‌ی ئه‌وت به‌ (کۆیه‌) دا نه‌ی ده‌زانی که‌ حوسه‌ین چوووه‌ بۆ تورکیا (ئه‌سته‌مبول) :

«گواره‌ی گۆیه‌چکه‌م سی گۆیه‌

ئاوابی شاری کۆیه‌

حوسینه‌ چکۆله‌ی لی‌یه‌»

حوسین له‌ یه‌که‌م کۆلیجی یه‌یشکی وه‌ر ده‌گرن و پاشان به‌ په‌لێنکی زۆر باش و زیه‌رکه‌نه‌ له‌ سالی (۱۹۰۴ز) دا ته‌واوی ده‌کاو باسیکی گه‌رنگ و نایاب پینش که‌شی کۆلیجه‌که‌ ده‌کات که‌ بریتی بووه‌ له‌ (۴۰۰) په‌ره‌ ، هه‌مووی له‌ بابته‌ خویندنه‌که‌ی و سه‌ره‌تای بیرو تاقی کردنه‌وه‌کانی خۆی بووه‌ . . به‌لام به‌ داخه‌وه‌ چنگه‌مان نه‌که‌وتوووه‌ . جا به‌ گۆیره‌ی ده‌ستوری ئه‌و کاته‌ له‌ داوی بریاردان به‌ شانازی‌یه‌وه‌ بروانامه‌ی ده‌ده‌نی و وینه‌ی بروانامه‌که‌ له‌ په‌راوێزی ئهم وتاره‌دا ده‌خه‌ینه‌ پینش چار ، ئینجا حکومه‌ته‌ی عوسمانلی زۆر به‌ خوشحالی‌یه‌وه‌ به‌ په‌له‌ی (مقدم طبیب) دا . ده‌مه‌زین له‌ سوپای چوار دا ، ئه‌میش زۆر دلسۆزو پاک بووه‌ له‌ کار و پیشه‌ی خۆی دا . . بۆیه‌ پاش ماوه‌ییک ده‌کریته‌ پشکینه‌ر یاپشکن (مفتیش)ی لیژنه‌ی یه‌یشکی (تجنید)ی شاره‌کانی

(که رکوک و هه و لیرو سلیمانی و دیاله و موسل) که ئەوسا به سهریه کهوه به (ولایه الموصل) ناویان دەبرد. وه گه لێ خزمهتی تری جۆراو جۆری نواندوووه و راپۆرتی پیشکەش کاربه دهستانی لهشکرو سوپای عوسمانلی کردوو له باره ی بهرگری کردنه وه له نهخۆشی. بهم جۆره سولتان (عبدالحمید) فهرمانیکی یو دهر دهکات که بیته کلیل به دهستی (کعبه ی شریف) له شاری (مهکه). . . سهره رای دکتۆری به که ی خوی، به لام دکتۆر حسین خۆشی لێ نایه و بیانو ده دوزیته وه ده لێ: دایکیکی پیرم هه به و رازی نابێ لێ دوور بکه ومه وه، سولتانیش پنی ده لێ ئەمه شه ره فیککی گه وره به کهم کهس لایه قی ئەو شوینه به، بویه تۆمان بو ئەم کاره هه ل بژاردوه چونکه پساوی چاکی. . . ئەویش داوای بهخشینی لێ دهکات بو ئەم کاره. . . جا سولتان زویر ده بی و نه فی دهکات بو (به مهن) و دوو سال له وی ده مینته وه، پاشان دیته وه بو (عیراق). . . بو دلته وای کردنی په یکی دیکه ی ده ده نی و ده بیته قائمقامی سوپا، بی گومان ئەمه ییش له و کاته دا بووه به قائمقامی سوپا واته - عه مید. که سولتان (عبدالحمید) له سه ره تخت لایه وه. وه به هاتی (محمد رشاد) ی پینجه م دکتۆر حوسین داوای کردوو خانه نشین بکری. ئەمه ییش ده فی برونانه که ی دکتۆر حوسینی کوری میرزا به دیعی باباجانه که به زمانی تورکی نووسراوه ته و گه لێ له زاناو دکتۆر و پروفیسۆره کانی تورک و ئەله مان و فه ره نسا مۆریان کردوو وه ناویانی تیدا به.

ده فی برونانه که بهم جۆره به:

نومرو

۲۲۲

دار العلوم الحکمیة اولان مکتب طیبه ملکیه شاهانه نک اشبو سنه در سیه سی ختامنده منعقد مجلس امتحان عمومیده ولی نعمت عالم و سبب آسایش نوع بنی آدم شوکتلو عظمتلو قدرتلو پادشاه بو علی سیرت و شهنشاه فلاطون فکرت افندمز حضر تیرینک حضور لامع النور ملوکانه لرنک بالجمله وزرای عظام و وکلای فحام حاضر اولدقلری مالک علوم طیبه و جراحیه نک دوره، در سیه سنه تماماً و منتظماً مداومت ایتمش اولان [اوتوز درت یاشنده سلیمانیه لی حسینی بدیع افندی] ذکر

اولنان مکتب ملکیه خواجه لرنک یدینه و یردکلری شهادتنا مه لر موجبنجه فنون طیبیه دن علم حکمت طبیعیة و فن کیمیا و علم تشحیح و علم النباتات و علم حیوانات. و فن صیدلانی و فن جراحی صغیر و فسیولوجیا و مبحث الامراض و مفردات طیبیه و حفظ الصحه و علم الامراض الداخلیة و الخارجیة و طب قانونی و تشریح مرضی و عملیات جراحیة و فن قبالة و اصول سریریة طیبیه و جراحیه و جلدیه و کحالیه فنلرنده کندویه ایراد اولنان مسائلی علناً حل ایدوب جواب شافینسی و یرمش و تعلیم و تدریسنه اقتضا ایدن بش عدد مجلس امتحاتلرنده اظهار مهارت ایتمش اولدیغی تحقق ایلدیکندن محضاً طرف بامر الشرف ملوکانه دن دار العلوم حکمیة اولان مکتب طیبه شاهانه به بیدریغ و ارزان بیوریلان رخصت همایونلری موجبنجه بز که مکتب مذکورک ناظر و معلمین بر وجه مشروح مومی الیهک استله ی غوامض طیبیه و جراحیه ده اظهار حذاقت و لیاقت ایلدیگنه بناء علم طیبیه و جراحیه ده دوقتور تعبیر اولنان استاد و معلم رتبه سی عنوانی کافة امتیازاتیله برابر مومی الیهه بالتبلیغ ممالک محروسه المسالك شاهانه ده کیف ما یشاء اجرای فنون طیبیه و جراحیه ایللمسنة رخصت کامله و ردیکمزی حاوی بالاسی طفرای غرای شاهانه ایله متوشح و جمله مرک مهر و امضا لریمز ایله مضمی اشبو اجازتنامه املا وید مومی الیهه اعطاء اولمنشدر. فی ۴ ذی القعدة سنة ۱۳۰۲ و فی ۲۳ تموز سنة ۳۰۲ سر کاتب طیبیه: مکتب طیبیه ملکیه مدیری دار العلوم شاهانه موری - سید محمد المختار، ابراهیم لطفی، کنعان نوری.

معلمین:

مور - علی محمد، احمد حلمی، فیض

الله، نعیم، عبدالرحمن صائب.

موره کانی - مکتبی طیبیه ملکیه مدیری دار العلوم حکمه شاهانا و مکاتب طیبیه و امور طیبیه ملکیه ناظری:

حسین صبری، ادهم بن احمد،

مظهر حسن، السید محمد شاکر ۱۲۸۸، نافذ ثریا، مارشو.

وه ئەم فهرمانی برونانه به زمانی فه ره نساویش

نوسراوه ته وه له خواره ویش مۆریکی گه وره و چه ن ئیمزاینکی

بیه وه. وه له سه رووی برونانه که دا طوره ی شاهانه ی پیوه به

دهروه، شیخ رها. بهم بونه یوه هم چند ذیره بو دکتور
دهنووسی:

«له ترسی نافرته کانی نه میستا وای ووره
حوسین نه فندی دکتور نه لی مریشکی کره»

یان به نه مین کوری وتوه:

«دوو جانوهر له نه سلی جانی ابن جان

نه مینی حاجی کریم و نه مینی باباجان»^(۱)

له دواي نه مانه خیزانه پیشینه ی دکتور ده لی: باشه دکتور به
قسه ی شیخ ره زات کرد. کهوا سواری که ری کردیت و
سه ریشی تاشیت؟! واته به پنی کردیت. ماموستا به دیع کوری
دکتور ده لی له بیرمه که دایکم دوعای له شیخ رها ده کرد له
پاش کوچ کردنی و ده یوت: ره بی شیخ رها له قه بریش دا
نه حه سییه وه چونکه بویته هو ی ژن هینانی حسین و پیدا
کردنی (هویه = هوی) بو من. و ابزانم دکتور منالی نه بووه له
ژنه ی دوه می و له وانه یشه ژنی دیکه ی هینابی. وه وا دیاره
ژنیکی هه بووه که بهر چاوی نه بووه نه زوک و تمهن گه وره بو یه
دکتور له م شیره دا ده لی:

کات دا مه لا قادری تری خور. به لینی به دکتور داوه که نه مامی
نارنج و لیموی بو بیتری، دکتوریش له سر به لینه که ی مه لا قادر
ده بیتری بو نه مامه کان، که چی مه لا قادر وه لای بو ده بیتری و ده لی
نه مامی وام نی به. چونکه به فرنی زور باری و نه مامه کانمی
هه موو وشک کردن! له راستیش دا بارینی نه و به فوره زوره چند
نه مامیکی دکتوریشی وشک کردبوو. به لام مه لای تری خور له
بهر بهرچاو تهنگی له دلی نه هاتووه چند نه مامیکی بو بیتری
ههر چنده ناویکی زل و به ناوبانگیشی هه بووه لای دکتور به
به خشنده یی، جا کاتی دکتور نه و وه لای مه لای بیستووه که
گویه هه موو نه مامه کان فو تاوه! هم قسه یه له میشکی دکتوره وه
دوور بووه و تویه تی ههر ده بی ده پانگزه نه مامیکی مایی؟ جا
له گه رگی مالی دکتور دا خانمیکی بیوه ژنی خانه دانی چاو تیر
بووه که ناوی (عاسمه) ی حاجی خدر بووه، بهم مه سه له یی
زانیوه به دکتور ده لی: نیمه نه مامان زوره و باخچه که مان ها له
خزمه ت دا. دکتوریش به رامبر به مه لای بی به لینی و چاو
تیری و سه خاوه تی و به تهنگه وه هاتنی باجی (عاسمه خان)
وتویه تی:

[بو (که هم) مه لای (تری خور) شوهره تیکی وای هه به

عاده تا (حاتم) له چاویا مهنزله ی عه نقای هه به

تجرو به م کردو نه مام و یست له نه و بو باخچه کم

چاوی خوی شور کردو فرمووی کی نه مامی وای هه به

بهینی بهینووللا درو بوو شوهره تی مه لای خه سیس

(عاسمه ی حاجی خدر) سد گورگی وه که مه لای هه به [

به ناردنی باجی عاسمه نه مامه کان بو دکتور. باخچه که ی

رینک جوان ده بیته وه و داره کانی وه که جاران جووت ده بنه وه.

دیسان ده سته ده سته پیاره بهر زو زاناو نه دیب و شاعیره کان.

رووبان کرده ته وه ماله خوشه که ی دکتور که جاری و بووه خوی

ده ی ناره دوایان بو نان خواردن و خورما خواردن یان تری

خواردن و زیافه ت رایانی هیشته وه. لیره دا چند سرگوزشته و

یادگار یه کی دکتور و هاوه لانی بو یادگار تومار ده که یین که نه

پیشه ویش به سر چند به شیکی که می دا تی پیرین.

۱ - جارنکیان له مانگی ره مه زان دا، نیواره بیلک دکتور حزی

کردوه له گه ل ماموستا مه لا مه حموودی مه زناوی که سه روکی

[به هی خان) گه رچی نه جیه نه ماما

ژنی عاقر شه جهری بی سه مه ره

به خوا من ژنی وام خوش ناوی

چونکه هم سوجه تی (عاسه) ی گه وره

خو منیش نیوه ژنیکم هه به نه ماما

سه ریه عاقره یه دز نه به ره

یاخودا ههر سی به روژی بمرن

مه رگی هم سیانه نیشانه ی زه فوره

نیگه ری تالیعی ههر تالیع بیت

تا فله که مه طله ی شمس و قه مه ره]

هم به هی خانه و عاسه ی گه ورو نیو ژنه که ی دکتور وه که یه که

و ابوونه ده لین: به هی خان ژنی سید نه حمه دی بابارسل بووه

گویه، له دواي هم به سه هاته ی دکتور، روژنیک شیخ رها

دیت بو باخچه خوشه که ی دکتور و سهردانی ده کات، جا نه و

کاته وهرزی دارناشتن ده بی وانا سه ره تای به هار، له هه مان

سیانی (که رکوک) و مه لایکی به ریزو بهرز بووه، پیکهوه
حسانگ بخون و لهوی رۆژ وه کهی بشکینی، مه لا مه محمود
تحیک دوا ده کهوی و دیار نایی. . دکتوریش خزمه تکاره کهی
نعیری به دوا داو له گهل ئەم تاکه شیعی، بۆی ده نووسی:

«مظر تو است حسین طیب
نصر من الله وفتح قریب»

تا بانگ نزیك بووه تهوه چاوه روانی تو ده کهم، به لکو
بزمه تی و پشت کومه کی له خواوه بیت بومان و ده روزه کهمان لئ
بکاته وه؟! جا بو رۆژ و شکاندنه کهی بی یا همر ده روزه
خوشی و بهخته وه ری و نه وهی له دلئ دکتور و گهلکی دی وه کو
هوا ده بووه.

۲ - ههروه ها جارێکیان شیخ رهزا له شیخ علی برای زویر
ده بی و نووشی ده ست کورتی و نه بوونی ده بی، وه هیچی وای
نامینی و ده چی بو لای دوکتور هانای بو ده بات که ناشتی بکاته وه
له گهل شیخ علی برای داو تکای بو بکات. دوکتوریش ده روا
ده بینی واهه ندی ده س و پیوه ندو ده رویش له وی وه ستاوون،
شیخ عه لیش له و کاته دا له وی نایی. ده لئ با به عه ره بی قسه
بکه یین تا شیخ علی دیته وه، نه وه ک ئەم ده رویشانه له
قسه کانمان تی بگن و به جوړیکی ناله بار بی گه یه ننه شیخ علی،
چونکه شیخ رهزا ده می خوی نه پاراستوه مه به ستی نه وه بووه که
شیخ رهزا هیچ قسه ی له شیخ علی نه ده خواره وه و قسه ی
بی ده کرد، نه وه کو ئەم قسانه ی بی بگاته وه.

که شیخ علی له دووره وه پهیدا ده بی شیخ رهزا ده لئ (أذهب
الی فرعون انه طغی) شیخ علی گوئی لئ ده بی و ده زانی
دوکتوری بو نه وه هیناوه که تکای ناشت بونه وه بکات، ده لئ رهزا
خوا به قوربانی دوکتورت بکات نه تم نه بوو له گهل ناشت
بیمه وه برۆن به رانیك و رۆن و برنج و پیوستی دیکه ی بو بهرن با
بی ده نگ بی.

۳ - دکتور هه ره وه کو هاویری و خوشه ویستی له شاری
که رکوک دا زور بووه، ههروه ها له ده ره وهی که رکوک و کیش
هاویری هه بووه و هاتوونه ته سهردانی. . یا ئەم چوه وه ته لایان،
جارێکیان (فته تاح پاشا) که زور به ناویانگ بووه له شاری

(به غداد) خاوه ن کارگه ی قوماش بوو، زور خوشه ویست و
هاویری دکتور بووه، هاتوونه سهردانی و سنی شه و و سنی رۆژ له
لای دکتور ماوه ته وه و به دکتوری وتووه هیشتا تیر نه بوومه له
دیده نیت!

۴ - له گهل (مه لا فندی) هه ولیریش دا گهلئ ناشناو دوستی
یه ک بوونه و هاتو و چووی یه کتربان کردوه، ههروه ها هاتو و چووی
مالئ (صالح زه کی به گ) و (حه مدی صاحبقرانی شاعیر) که
خزمی مالئ دکتور بوون، کردوه له گهل مالئ شیخ عومه ری
بیاره ییش دا که خیزانه کهی خوشکی دوکتور بووه (حه لاره خانی
به دیع باباجان) هاتو چووی بووه.

۵ - حه ماغای کۆبه نه خوشی ییکی بووه و هه موو سالی لئ
هه ل داوه ته وه. . نه خوشی یه کهش له نه نجامی شوینی شیریک
دابوه که لئ دراوه له کاتی خوی دا پهیدا بووه، جا نازانین له
غه زادا بووه، یان به هویکی دی یه وه. . بووه هه موو جار هه ر
ده بوو دکتور حوسین برۆشنامه بو چاره کردنی و ماوه ییک له وی
لای خیری ده ی هیشته وه تا تیر ته سه لای ده هات زور خوشی
ده ویست.

۶ - دکتور حوسین: سه ره رای نه وهی خوی به (موخلیس) و
قوتابی و بچووکی کاک ئەحمده دی شیخ ده زانی، زور زور ریزو
نوازشی بووه به رامبه ر شیخ مه محمودی مه زن چونکه تا قه هیوانیک
بوو له و سه رده مه دا بو رزگاری و سه روکی کوردو قاره مان و نازاو
چاونه ترس و شو رشگیر بوو، داوای مافی ره وای گهلئ کوردی
ده کرد. وه له بهر نه وهی نه وهی کاک ئەحمده دی شیخ بوو کاک
ئەحمده دی شیخیش گهلئ فەزلی هه بوه له سه ر دکتور. ههروه ها
پیاویکی هه لکه و توو و ئەده ب دوست و خوینده واریکی چاک
بووه، پیوست به باس کردن و روون کردنه وه ناکات که چه ندی
دیساری یه وه به ناویانگه و. وه کو رۆژ به ناسمانی کورده وای و
شوینانی غه یره کوردیشه وه دیاره، جا که شیخی پایه بهرزو نه مر
بو هیندستان ده برئ و له خاک و نیشتمانه کهی خوی وور

ده‌خزیته‌وه. . له سەر مافی گه‌له‌که‌ی، دکتۆ ئەم پارچه
هه‌له‌سته‌ی بو داده‌نی و ده‌لین: بۆیشی ناردووه. ئەم‌میش
هۆنراوه‌که‌یه:

دچیمه له خالی ماهی رووی هه‌له‌سته‌وه
چیمه له بۆنی عه‌ترو گۆلی یاسه‌ مینه‌وه

چیمه له سه‌یری فسه‌لی به‌هاران و سه‌وزه‌وار
گیایی سه‌وزو شینی دل که به‌هاوینته‌ شینه‌وه
نیا له لام نه‌وه‌نده به‌ تنگ دینه‌ به‌ر نه‌زه‌ر
هیچ ویسه‌تی نی‌یه به‌ سه‌ماو و زه‌مینه‌وه

مه‌زلووم نه‌خاته به‌ر ده‌ستی زۆرداری بی‌ ئەمان
ره‌حمی نی‌یه به‌ ئاهو دلی پر گرینه‌وه

لایه نه‌هه‌نگه‌ میله‌تی بینچاره قوت ئەدا
لایه پلینگه هه‌لمه‌تی بردۆته چینه‌وه

خه‌م خواری عالمی به‌شه‌رم هه‌ر که‌سی که‌بیت
خۆ داخی ئیوه خاسه‌ گری خسته ژینه‌وه

دائیم دوغایی خوشی ئیوه له سەر ده‌مه
یادت ئەکه‌م هه‌میشه به‌ قه‌لبی چه‌زینه‌وه^(٢)

ئێستا‌ش با پێکه‌وه‌به هه‌ندی له بابته به‌ره‌می ئەده‌بی و

زانستی پزیشکیتی دکتۆر حوسین شادو ئاشنا‌بین. . وتمان دکتۆر
حوسین دانراو پهرتوکی هه‌بووه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا هه‌له‌به‌ستی

زۆریشی بوو. هه‌له‌به‌سته‌کانی زۆر به‌ی که‌وتوونه‌ته لای به‌مه‌اله‌ی
(حه‌سه‌ن به‌گی جاف)، چونکه له پاش کوچ کردنی دکتۆر،

منداله‌کانی ئه‌و فام و پیره‌یان نه‌بووه که به‌ره‌مه‌کانی خوا
لی‌خوش بوو پارس‌یزن. بۆ‌نهمونه کتیبی بروانامه‌ی

دکتۆری به‌که‌ی. . هه‌وه‌وه‌کو مامۆستا (ئه‌بۆبه‌کر حوسینی باباجان)
بۆی گیرامه‌وه، ده‌لی (٤٠٠) په‌ر بوو هه‌مووی له بابته

ته‌ندروستی و پزیشکایه‌تی و هه‌ندیکشی تا‌قی کردنه‌وه‌کانی خۆی
بووه‌که له باوکیه‌وه ویری گرتبوو. جگه له‌م په‌رتووکه، دکتۆر

کتیبیکی به‌ نرخ و نایابی بووه به‌ ناوینشانی (مله‌مه فلکیات)،
که پوخته‌ی بیرو باوه‌رو تا‌قی کردنه‌وه‌وه ده‌رمان کاری و تیمار کردن

بووه‌وه به‌ شیوه‌ییکی زانستی و ئەده‌بی دایرپزێتووه، جا له به‌ر
زیره‌کی و سه‌رکه‌وتن له وتووێژدا و هه‌لام دانه‌وه‌ی پرسپاری

هه‌مه‌جۆر، بوونی به‌ره‌تیکي پزیشکی له‌ میشکی دا بووه‌ته هۆی
ئه‌وه‌ی له‌قه‌بی (استاد)ی پی‌ به‌خشری به‌رامبه‌ر به‌ دکتۆرای

ئێستا. له‌و کۆرە‌ی که‌ بروانامه‌که‌یان پی‌ داوه، سو‌لتان
(عبدالحمید) خۆی و داروده‌سته‌که‌ی ئاماده‌ی بوون. . چونکه

یه‌که‌مین ده‌وره بووه که‌ کرابوووه، ئاشکرایشه دکتۆر حوسین
یه‌که‌مین کورد بووه که‌ ئەم بروانامه‌یه‌ی به‌ ده‌س هیناوه له

عێراق دا. . چونکه هه‌چ به‌لگه‌یک نی‌یه که‌ که‌سیکی دی و ه‌کو
ئهو (اطروحه‌ی) (٤٠٠) په‌ره‌ی پێشکه‌ش کردی، وه ه‌کو ئهو

گفتوگۆ لیکدانه‌وه‌ی له سەر کرابی، وه ئهو هه‌موو پرسپاران‌ه‌ی
که ئاراسته‌یان کردووه وه‌لامی دابینه‌وه، وه دانی پیندا بنین و ئهو

پله‌یه‌ی پی‌ بده‌ن و هه‌موو هاوه‌لانی که‌ دامه‌زراوون له سوپادا به
پله‌ی (رئیس طبیب). به‌لام ئەم له به‌ر ئهو هۆیان‌ه‌ی باس کرا

پله‌ی (مقدم طبیب)ی پی‌ دراوه؟ وه پاش ماوه‌یه‌کیش پله‌ی زیاتر
به‌رز بووه‌ته‌وه. ئەم زیره‌که، ئەم بلیمه‌ته، ئەم هه‌لکه‌وتووه، نه‌ک

هه‌ر له‌و جوژه‌ بابته‌تانه‌دا باس کران شاره‌زا بووه. . به‌لکه‌وله
زۆر به‌ی زانسته‌کان دا مامۆستا و شاره‌زاییکی ته‌واو بووه، مامۆستا

ئه‌بۆبه‌کری کۆری ده‌لی له زانستی (جه‌ف) زۆر زاناو، که‌م
هاوتای هه‌بووه. که‌چی ئێستا بروا ناکه‌م (جه‌ف) زانی مابنی‌وه له

زانسته‌کانی (فلکیات، بیطره، بلاغه‌و بدیع و ئەده‌ب و نحوه‌و
سه‌رف دا رمل ریازیات، زراعه‌) وه‌تدا؛

زانابوو، دکتۆر شاره‌زای چوار زمانی گرتگی ئهو سه‌رده‌مه‌ی
خۆی بووه‌وه که‌ سه‌ره‌رای زمانه‌ زگماکی به‌که‌ی خۆی که‌

کوردی‌یه‌وه زۆر ئاره‌ووی له‌ خویندنه‌وه‌ی ئەده‌بیاتی عه‌ره‌بی،
تورکی، مارس‌ی، فه‌ره‌نسا‌یی بووه‌وه، زۆر کتیبی زانستی به‌

سه آمده اند).

دیسان له خواره وه - نووسیویه تی:

(بن ده کذا حسین شهید)

عق	ظهر	قطن	عجز	عصص	
—	—	—	—	—	دو مرتبه.
۷	۱۲	۵	۳	۳	

ئهمانه ی له حاشیه ی کتیبکی باوکی خو ی دا نووسیوه ههروه کو ماموستا بدیع بوی روون کردینه وه.

هونراوه ییکی دی شاعیر ده کهینه دیاری، دکتور له م هونراوه یه دا: ستایشتی ریبازی قادری و ناموزگاری شیخانی ئایینی و بهراورد کردن له نیوانی ریبارزی نه قشه بندی دا ده کات. ههروه ها نامه هونراوه کی دکتور بو شیخیکه به ناوی (ئیسراهم) وتی دا سه رزه نشتی ده کات وه نزیکه ی ۶۰ دیره شیعر زیاتره که له کوتایی یه که ی دا ده لی:

در سحر گاهان چو زواران زخاک مرقدش

اقتباس نور سازد شمع مهر خاوری

نقشبندی تا از و در یافت شاه نقشبند

گشت شاه نقشبندان بر سریر سروری

گرچه در عالم طریقتها فراوان است لیک

نیست بالاتر طریقی از طریق قادری

شد محب خاندان غوث گیلانی حسین

زن بدرگاهش بود صد بو علی و انوری

مرغ جانم هر زمان گوید بأهنگ سماع

قادری ام، قادری ام، قادری ام، قادری ام.

دکتور له کاتی خو ی دا له مالی عهلی ئه فهندی که ریمی

شهیدایی له (سلیمانی) میوان ده بی، ئه وشه وه کوریکیان

ده بی، ده لین دوکتور ده بیت تو ناوی بنییت ئه میش بهم تاکه

زمانی فه رهنسی خویندو وه ته وه سوودی لی وه رگرتوون. وه

به راستی خزمه تی گهل و ولات و زمان و زانستی و ئه ده بی کوردی

کردو وه؛ چونکه له و کاته دا نووسین به کوردی خزمه ت بوو،

فیرکردن و خوینده واری و رینگا پیشان دانی گهل که ی بو

یشکه وتن و، زانینی ته ندروستی و بلا و کردنه وه ی ره وشت و ئایین و

فیرکردنی ههستی کوردایه تی بو ژیانیکی خوشبه ختانه هه

خزمه ت بوو. گهل ی جار بو ئیش و راوینژ و پرس و کار

هه ن سورا ندن و یا بو تیمارگه ری و ده رمان کاری کردنی

گهل که ی، (شیخ مه محمود) بانکی ده کرد، دکتوریش که م

ته رخه می نه ده کردو ده چوو وه ده ی فه رموو هه موو کاتی ئاماده م بو

هه ر خزمه تیک بو گهل و ولاته که م و جه نابتان.

لیره دا وا چهند نمونه ییکی هونراوه ی ئه ده بی و زانستی دکتور

حوسین ده خه یینه پیش چاو، نازناوی شیعی شاعیر (شهید)

بووه، وه هه لبه سته کانی وه کو و تمان هه مه جو رن. جار جاریش

هه ر (حوسین) ی دانا وه، بو نمونه: له بابته ئیسکه کانی

بر بره ی پشت و مل (فقرات) هوه و وتویه تی:

ای که میخواهی عددهای فقار

باشن از من تا بگویم آشکار

(عق) هفت و (ظهر) باشد دوازده

(قطن) پنج و (عجز) سه ای هوشیار

(عصص) آمد نیز سه در آخرین

باشد این نظم از (شهید) ت یادگار

ههروه ها نووسیویه تی: ملاحظه:

هه وقص چون فقرات صدر است چون خارج اینها بود در این

ابیات داخل نموده (ب، ن، د حسین ابن میرزا بدیع حکیم)

وه به قاعده ی له ف و نه شر:

(عق و ظهرو قطن با عجز و با عصص هفت با دوازده و پنج و

شيعره ناوی ده نيت نوري:

ماين داده پەرتي و باز دەدا. دکتۆریش له ماینه کەمی ده کەوتیته

خواره و ده گلی و پشتی ده شکی. پاش ماوه یێک به یه ک جاری
چاو لیک ده نئ و ده بێته میوانی گردی سه یوان له سلیمانی.

(۱) پسر نورو پدر نورست مشهور

أز ئینجا فهم کن نور علی نور

ئەم نوری یە نوری علی یە کە دەرمانخانە ی هەبوو له

سلیمانی به ناوی خۆبەوه کە له ژێر دەستی دوکتۆر حسین دا فیر
بوو بوو به بی خۆبێندەواری قوتابخانە، تاقی کرایه و هه پروا نامە ی
(صدیلیه) ی وه رگرت و به پله یێکی باش له سه ربازی قبول کرا
به ئەفسەری دەرمانخانە و گە یشتە پله ی «رائد».

پاشان خانە نشین بوو و دەرمانخانە ی داناهه له سلیمانی
به ناوی ئە جزاخانە ی نوری علی. له م سالانە ی دوا ی دا کوچی

دوا ی کرد هه مموو جاری سەردانی ده کسرد بو مالی کۆرە کانی
دوکتۆر واتە کاک ابوبکرو ماموستا بدیع.

ناو براو بو کاک ئە بویه کری کۆری دوکتۆر گێراویه تیه و هه
وتویه تی من تا ئیستاش بو مال و مناله کانی خومان زور جار ئە و
داووده رمان و گژ و گیایانە به کار دینم کە دوکتۆر حسین فیری
کردووم و زور به سوودن و ئاسانن و ئالوز نین. زوو زوویش
ئەنجامیان ده رده کەوتی.

کوچی دوا ی

* سه رچاوه کان *

۱ - بنه ماله ی باباجان له کەرکوک به تايه تی دوو کۆره
دلسۆزه کە ی

أ - ماموستا بدیع باباجان، نیگار کیشی وینه کانی ناو میژووی
ئە دە بی کوردی.

ب - ماموستا ابوبکر باباجان کە ئیستا خانە نشینه.

۲ - شاعیره ناو ون بوه کانی کورد - دانراوی علی کە مال باپیر

ئاغا سالی ۱۹۷۰ چاپ خانە ی راپه رین له سلیمانی.

۳ - گو فاری کاروان ژ - ۱۹ - سالی - ۱۹۸۴.

۴ - دیوانی شیخ رضای طاله بانى.

۵ - مینای شکسته نووسینی ماموستا نه جمه دین مه لا کە ئیسته
ه ی (حه مه بۆر) ه

۶ - ده قی پروا نامه کە ی دکتۆر حسین - ۱۹۰۴ - کە پارێزراوه
لا ی بنه ماله کە ی و وینه کە یشی لیره دا به رچاو ده کەوتی.

۷ - چەند کتیب و لاپه ره و به یازو، ده سنوسی دکتۆر حسین و
میرزا بدیع حکیم باشی یا (ملك الاطباء).

۸ - نامه یێکی دکتۆر بو شیخ کە ریمی شورجه - له نامه خانە ی
(صاییری) له ته کیه ی شورجه ی قه ره حه سه ن. پارێزراوه.

۹ - بنه ماله ی زانیاران - ماموستا مه لا عبدالکریم مدرس - سالی
- ۱۹۸۴ - به غداد.

۱۰ - چەند کە سانیکى به ته مه ن تايه تی ماموستا حه مه بور خوی و
نامه خانە کە ی.

— — — — —
روشنیری نوی وه :

دقتور حسین شهید، هونه رپه روه رو نه دیب

بادی نه جهل چراغی حیاتی کوژانده وه .

دقتور حسین نه فهنندی باباجان که حیاتینکی مه دیدی له عالمی طه بابه تا صرف و ته قریبه ن چل سال بوو وجودی وه قفی خزمه تی به شه ریست کردبو وه لم چند روزانه دا بو زیاره ت له که رکوو که وه هر که ت ده کا بو سلیمانی له نه ثنای ریگا به سائقه ته جاوزه ن نه خوش نه که وی وشوی مواصله تی له سلیمانی عازمی داری جینان ده بی حقیقه ته ن وه فاتی بو قهومی کورد له ضایعات مه عدو وه ، حه ضره تی باری مه رحوم نائلی مه غفره ت و عائله ی که ده ردیده یشی مه ظاهر ی صهبری جه میل بفرموی .

سیت نه سهیری روژنامه ی (شومیدی
چوم به و چند دیره کهوت که له بونه ی
دکتور حسین دا نووسرابوو . به پیوستم
به سه رباره ی باسه که ی کاک حسین
بلاوی بکه مه وه . به و هیوا به که نه مه به
کار ی بی پرس نه زانن .

(بیمار)

رحال مؤصف

— — — — —
عبدیه وا خوی نوانده وه

— — — — —
تی دا گه شانده وه

۶ کانون اول ۱۳۳۹ امید استقلال - لاپه ره (۳)

۲۶ ربیع الآخر ۱۳۴۲

حسین افندی باباجان الشاعر والطیب

حب عمر البرزنجی

الجيش العثماني برتبة مقدم طبيب ثم ترقى الى رتبة عميد ومفتش ولاية الموصل وبعد فترة زمنية قصيرة احيل على التقاعد حسب رغبته الشخصية وكان مخلصاً وفياً صادقاً في عمله ويعتبر من الشعراء الكبار رغم تفوقه العلمي في العلوم الطبية وكان يجيب على بعض الاسئلة الطبية بالشعر وله اشعار باللغات الكردية والتركية والفارسية وهي كثيرة ومتفرقة وقسم منها مفقود كما له كتب اخرى مثل (ملهمة الصكيات) و(لغات تشریحیة) و(شرح الاعضاء) وغيرها كما مبین في نماذج خطية من خط يده الكريمة توفي رحمه الله في عام ۱۹۲۴ عندما كان يسافر الى مدينة السلیمانية حيث وقع في مرضه وتوفي على اثره .

— — — — —
سنة (۱۸۷۰) في محلة مكندي في مدينة السلیمانية
— — — — —
حقيقي حسين بديع باباجان وكان والده (ميرزا بديع
— — — — —
ملك الاطباء) اوحكيم باشي وكان عالماً بالامور
عبد وحفايا امورها عاش في الايام الاخيرة لامارة بابان
عبدية عبدالله پاشا بن سليمان پاشا الباباني .

— — — — —
تم الدكتور حسين على يد والده الالمعي ثم اصبح احد
— — — — —
بميردي حضرة كاك احمد الشيخ وعند فتح اول كلية
سنة في مدينة اسطنبول في تركيا التحق بالكلية المذكورة
— — — — —
سنة شيخه واستاذ الحاج كاك احمد الشيخ ونظراً لذكائه
حظوظ وتفوقه في دروسه حيث قدم رسالة مكونة من ۴۰۰
صفحة حول موضوع دراسته قد منح لقب (الاستاذ) وعين في